
7. Психологическое сопровождение лиц, переживших насилие в семье: Научно-методическое пособие / [Руднева М.В., Тарасенко Н.М., Киселева М.В., Кучукова Н.Ю., и др.], под ред. Ю.П.Платонова. – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный институт психологии и социальной работы, 2002.

8. Сафонова Т.Я. Жестокое обращение с детьми / Т.Я. Сафонова // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 2.

9. Сафонова Т.Я. Жестокое обращение с детьми / Т.Я. Сафонова // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 3.

10. Социальные работники за безопасность в семье. Учебное пособие / [Шапиро Б.Ю. Сидоренко Т.А., Либоракина М.И. и др.]; под ред. М.И. Либоракиной – Москва: ЗАО «Редакционно-издательский комплекс Русанова», 1999.

11. Тарабрина Н.В. Психологические последствия насилия у детей [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

<http://www.psyinst.ru/library.php?part=article&id=470>

12. Черепанова Е. М. Психологический стресс: Помогите себе и ребенку. Книга для школьных психологов, родителей и учителей. – Москва: Издательский центр «Академия», 1997.

УДК 378.015.3

А. В. Першина

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF ADAPTATION OF STUDENTS TO STUDYING AT THE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

У статті представлено теоретичний аналіз адаптації як процесу і адаптивності студентів до навчання у ВНЗ; проаналізовано і класифіковано систему психологічних чинників процесу адаптації.

Ключові слова: адаптація, адаптація до навчання у ВНЗ, адаптивність, психологічні чинники адаптації.

The article presents theoretical analysis of adaptation (as a process and a result) of the students to the system of higher educational institutions; it gives theoretical studying and classification of the factors of adaptation process.

Key words: adaptation, adaptation to the system of higher educational institutions, psychological factors of adaptation.

Актуальність проблеми. За останні декілька років в українському суспільстві відбулися значні зміни, пов'язані із політичною, економічною ситуацією в країні. Значно розширилися міжнародні культурні і освітні зв'язки. Прийняття Україною Болонської декларації викликало повну реструктуризацію системи вищої освіти, що вплинуло неоднозначно на процес пристосування студентів до навчання у вищих навчальних закладах. Адже за новою системою більше часу виділяється на самопідготовку студентів, і менше – на лекції і практичні заняття. Тобто прийшовши у стіни вищого навчального закладу ще вчорашній школяр повинен бути самостійною, відповідальною, мотивованою особистістю, яка вправно упорядковує свій навчальний і вільний час, чітко усвідомлює, що їй потрібно від навчання у даному ВНЗ, бачить кінцевий результат і подальше життя в обраній професії.

Вирішення питання адаптації студентів до навчання у ВНЗ хвилює цілу низку вітчизняних науковців. Зокрема, Т.В.Алексеева, О.П.Венгер, В.Г.Гамов, О.Д.Гречишкіна, Г.П.Левківська, Є.О.Резнікова, О.Г.Солодухова, Ф.Г. Хайруллін, А.В.Фурман досліджували проблему адаптації студентів до навчання у ВНЗ; Н.М.Дятленко, Л.Гармаш, Н.Коцур, Л.В.Клочек, Л.В.Косарева, Н.В.Любченко, О.В.Прудська, І.М.Шаповал вивчали адаптацію студентів-першокурсників до навчання у вищих навчальних закладах; І.Д.Бех займався проблемою соціально-психологічної адаптації підлітка до нових умов навчання; педагогічні аспекти адаптації студентів досліджуються в працях В.С.Штифурак, В.С.Сорочинської; труднощі початкового етапу навчання і чинники, що впливають на процес адаптації у своїх роботах виділяють А.Д.Андреева, Ю.О.Бохонкова, С.А.Гапонова, В.Д.Острова, О.В.Прудська; В.П.Каземіренко розробив програму дослідження соціально-психологічних чинників адаптації молоді до навчання у ВНЗ та майбутньої професії тощо.

Адаптація студента до навчання у вищому навчальному закладі ускладнюється впливом різних психологічних чинників. Виділення їх системи необхідне для більш глибокого дослідження даної проблеми. А оптимізація цієї системи допоможе розробити більш дієві методики, які забезпечуватимуть швидшу і більш позитивну адаптацію студентів до навчання у вищих навчальних закладах.

Мета статті: теоретичний аналіз існуючих підходів до вивчення проблеми адаптації студентів до навчання у ВНЗ, системи психологічних чинників цього процесу та їх класифікація.

Результати теоретичного аналізу проблеми дослідження. Аналіз наукової літератури показує, що поняття «адаптація» є багатоаспектним і

розглядається різними вченими по-різному. Так ряд науковців розглядає адаптацію як результат пристосування (adjustment) – А.К.Гришаков, Т.М.Титаренко, В.П.Казміренко, Ф.Г.Хайруллін. Біхевіористи (Г.Айзенк, Р.Хенкі) розглядають адаптацію, з одного боку, як стан, в якому потреби індивіда і вимоги середовища повністю задоволені, знаходяться у гармонії; а з іншого, процес, за допомогою якого цей гармонійний стан досягається. В.Г.Гамов [9] двояко розуміє адаптацію: і як процес, і як результат активного пристосування до сукупності умов середовища, обумовлений цілями, ціннісними орієнтаціями особистості, можливостями їх досягнення в даному соціальному середовищі, адекватністю сприйняття себе, своїх соціальних зв'язків, ситуацій загалом.

А.А. Налчаджян [15], вивчаючи адаптацію особистості, її механізми, стратегії, виділяє два різновиди цього феномену:

1) зовнішню адаптацію, яка є процесом, в ході якого індивід пристосовується до зовнішніх, об'єктивних проблемних ситуацій;

2) внутрішню («коадаптація»), в якій виділяються такі підвиди:

а) внутрішня адаптація, спрямована на вирішення внутрішніх конфліктів та інших внутрішньо психологічних проблем особистості;

б) внутрішня структурна адаптація у вузькому сенсі слова: це процес координування будь-якого адаптаційного механізму із вже існуючими, з якими він складає комплекс; це також процес утворення координацій окремого механізму з іншими, вже сформованими, стійкими адаптивними комплексами;

в) внутрішня структурна адаптація у широкому сенсі слова, тобто пристосування адаптивного механізму чи комплексу до всієї структури особистості.

Щодо адаптації у психологічному контексті, то вчені відзначають два аспекти: по-перше – це взаємообумовленість акомодативного і асиміляційного процесів (Ж.Піаже, О.Леонтьев), по-друге – це залежність характеру адаптивних процесів від стадії онтогенезу (О.Лазурський, Л.Божович та ін.).

Розуміння адаптації до навчання у ВНЗ як процесу розділяє С.О.Ворожбит [8], наголошуючи, що це комплексний, динамічний процес, обумовлений взаємодією суб'єктивних і об'єктивних соціально-психологічних, психічних, психофізіологічних і фізіологічних чинників. Адаптацію до навчання у ВНЗ А.Д.Андрєєва [2], В.І.Слободчиков [16] визначають, як складне багатогранне включення студентів у нову систему вимог і контролю, новий колектив, а для деяких і нове середовище. М.І.Вітковська та І.В.Троцук [7] виділяють окремо соціальну адаптацію як пристосування індивіда до групи, всього студентського колективу;

прийняття нормативно-правових вимог перебування у ВНЗ; осмислене прийняття норм моралі та культури; адаптація до проживання у гуртожитку. А також додають до цього списку біологічну адаптацію як адаптацію організму до нових умов (кліматичних, побутових, санітарних), режиму праці й сну, фізичних та нервових навантажень; режим і якість харчування.

Процес адаптації – це, перш за все, активність самого суб'єкта діяльності, в нашому випадку студента, яка передбачає самостійну постановку завдань і пошуку власних шляхів для їх вирішення. Цей процес вимагає аналізу своїх дій і вчинків, характерних особливостей взаємодії з іншими суб'єктами і новим середовищем. Адаптація – це взаємодія людини з оточенням, з іншою людиною.

Адаптація студента до навчання у вищому навчальному закладі – це процес складний і довготривалий, адже відбувається протягом всього періоду перебування студента у стінах ВНЗ. Із вступом до вищого навчального закладу змінюється соціальна роль особистості з учня на професійно зорієнтованого студента, для успішного функціонування якого важливими рушіями є самовиховання та саморозвиток, встановлення взаємодії з викладачами та ровесниками, оволодіння новими формами, засобами і методами навчання – що являє процес адаптації до нових умов навчання.

На думку В.П.Каземіренко [12], соціально-психологічна адаптація студентів в середовищі ВНЗ включає в себе, по-перше, *професійно-фахову* адаптацію, що зумовлює пристосування до змісту, умов та самостійної організації навчальної діяльності, формування навичок та спрямувань у навчальній і науковій роботі; по-друге, *активне чи пасивне пристосування* особистості до оточення, побудова стосунків і взаємин у студентських групах. Формування стилю особистісної поведінки; по-третє, *соціально-фахову адаптацію* як прийняття суспільних вимог до майбутньої професійної діяльності.

Ф.Г.Хайруллін [19], розуміючи адаптацію, як звикання, пристосування особистості до нового оточення, виділяє *два види адаптації* в залежності від характеру ставлення особистості до умов і змісту конкретної діяльності:

1) Творча адаптація – повне пристосування до навчального процесу (здобуття глибоких і міцних знань, формування творчого мислення і навичок майбутнього фахівця, загальна активність у пізнавальній діяльності);

2) Формальна адаптація – пристосування не для успішного оволодіння знаннями, а для доведення справи до кінця – одержання диплому.

Т.В.Алексеева [1] розглядає адаптацію студента до навчання у ВНЗ як процес пристосування особистісних якостей до умов даного ВНЗ і формування на цій основі нових особистісних соціально і професійно значущих якостей, що забезпечують реалізацію особистісного потенціалу студентів.

Слід підкреслити, що студентський вік співпадає з періодом юнацького віку, коли відбувається переоцінка цінностей, особистість набуває таких рис, як самостійність, рішучість, цілеспрямованість, наполегливість, вміння володіти собою, вільним часом. В цей період змінюється ставлення до таких моральних цінностей, як сенс буття, мета в житті, дружба, кохання, родина тощо. Але цей процес пошуку власного шляху в житті, місця в суспільстві не завжди відбувається спокійно і рівномірно, а навпаки, іноді спричиняє конфлікти не тільки з собою, але і з іншими. Ю.О.Бохонкова [5] виділяє такі труднощі, з якими стикаються студенти, вступаючи у новий етап життя:

- переживання, пов'язані з перехідним періодом: від шкільного до дорослого життя;
- невизначеність мотивації вибору професії;
- неготовність до самостійного життя, налагодження побуту (особливо для нерезидентів);
- психологічна неготовність до відповідальності за себе, свої вчинки, прийняття рішень;
- невміння регулювати час, відведений на навчання і відпочинок;
- відсутність навичок самоконтролю, саморегуляції поведінки і діяльності;
- несформованість мотивації навчання у вибраній професії.

А.М.Мамедов [14] пояснює виникнення цих труднощів рядом особливостей. Наприклад, тим, що система освіти у вищих навчальних закладах відрізняється великим обсягом навчального матеріалу, самостійністю і відповідальністю студентів; входженням в новий колектив наряду із зміною провідного типу діяльності; зміною соціальної позиції при переході із шкільного соціуму, зміні способів навчальної діяльності, зміні звичок, стереотипів поведінки. Дуже важливим вважає науковець необхідне усвідомлення індивідом того, що він більше не школяр при вступі у ВНЗ, а після його закінчення те, що він більше не студент.

Отже, адаптацію, зокрема адаптацію студентів до навчання у ВНЗ слід розглядати і як процес, і як результат.

Т.В.Алексеева [1] при дослідженні проблеми психологічних факторів і проявів процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі, виділила три форми цього процесу:

1) формальна адаптація – інформативно-пізнавальне пристосування студентів до нового оточення, структури, змісту і вимог вищого навчального закладу;

2) суспільна адаптація – процес внутрішньої інтеграції груп студентів-першокурсників ті їх подальша інтеграція із студентським оточенням в цілому;

3) дидактична адаптація – процес підготовки студента до форм та методів роботи у вузі.

Навчаючись у вищому навчальному закладі студент має пройти через всі три форми для отримання позитивного результату процесу адаптації тобто успішної адаптивності.

Ми розглядаємо феномен адаптації, як вже було зазначено, і як процес, і як результат. Виходячи з того, що процес адаптації має різні форми, проходить по-різному, то і результат (адаптивність) даного процесу теж може бути різним. А.В.Фурман [20] розуміє *адаптивність* як відносну гармонійність між суб'єктивними цілями і кінцевим результатом, що супроводжується позитивними переживаннями оцінки, прийняття, дії, з одного боку, і позитивного ставлення до самого себе, з іншого боку. А.А.Налчаджян [15] дає таку класифікацію соціально-психологічної *адаптованості особистості*:

1) тимчасова ситуативна адаптованість, яка легко може перейти у стан дезадаптованості в результаті внутрішньо психічних змін (наприклад, актуалізації нових потреб і установок), чи змін деяких аспектів ситуації;

2) стійка ситуативна адаптованість – довготривала адаптованість в окремих типових ситуаціях, в яких індивід опиняється досить часто;

3) загальна адаптованість – потенціальна здатність адаптуватися в широкому спектрі типових ситуацій, які найчастіше трапляються в даному соціальному оточенні.

Аналізуючи представлену класифікацію через студентське середовище, можна припустити, що перший вид адаптованості притаманний студентам першого курсу. Цей стан дуже крихкий і нестабільний, адже познайомившись із структурою навчального процесу, помалу пристосувавшись до режиму навчання, визначившись із колом свого спілкування, студент по зможє дати повну, чітку відповідь на питання, в чому полягає сенс його перебування у даному ВНЗ чи чому процес навчання побудований тут саме так, або проаналізувати вибір окремих людей для спілкування.

На другому курсі студент загалом досягає стійкої ситуативної адаптованості, тому що вже звик до структури навчання у ВНЗ (лекції і семінарів, конференцій, аудиторної і самостійної роботи), його вимог,

студентського колективу. Повсякденне перебування в типових ситуаціях виробило у нього автоматичну реакцію на звичні обставини: прослухати лекцію, отримати завдання, підготуватись, відповісти на семінарі. В цьому стані студент відчуває себе достатньо впевнено і спокійно, адже елементарна схема дій відпрацьована.

Загальна адаптованість ніколи не може бути повною (А.А.Налчаджян). Спираючись на це, можна відзначити, що студент, який досяг окремих результатів у навчанні, набув стійкого соціального статусу серед однолітків, здобув певний авторитет у викладачів, вправно і впевнено діє у типових побутових і соціальних ситуаціях, може вважатися тим, що досяг загальної адаптованості. Це студенти четвертого, в деяких випадках п'ятого курсів.

Але на шляху досягнення того чи іншого виду адаптованості, пройшовши через всі форми процесу адаптації, студент відчуває на собі вплив цілого ряду чинників.

І.Д.Бех, В.Г.Гамов, виділяють внутрішні і зовнішні чинники, які впливають на процес навчання і адаптацію студентів. Причому В.Г.Гамов [9] характеризує *зовнішні* чинники як:

- ті, що пов'язані з новими обставинами і нормами життя (проживання в гуртожитку, графік навчання, система вимог та нові форми підготовки);
- ті, що пов'язані з новими стосунками, входженням в нову малу групу.

У розумінні *внутрішніх* чинників до цього науковця приєднується Т.М.Титаренко [17] і подає їх як вікові особливості студентів, що виражаються у пошуку сенсу життя, боязні самотності й прагненні особистісного щастя, кохання, створення сім'ї та професійного самовизначення, можливості реалізації своїх здібностей.

Н.Є.Герасімова [11] виділяє чинники професійної, біологічної, соціальної, психологічної адаптації, а Т.Б.Буяльська і М.Д.Прищак [6] в кожному виді адаптації виокремлюють зовнішні і внутрішні чинники. Так, чинники професійної адаптації:

Внутрішні:

- ставлення студентів до обраної професії і бажання працювати в певній галузі знань; прагнення поглибити знання про особливості професії, стати фахівцем в обраній спеціальності;
- рівень підготовки абітурієнта до навчання у вищому навчальному закладі: відповідність обсягу і рівня знань, умінь і навичок абітурієнтів вимогам освітнього процесу; потреба абітурієнта в навчальній діяльності;
- усвідомлення необхідності вивчення зазначеного обсягу знань для здобуття професійної освіти;
- стійкий інтерес до предметів спеціального і загального циклу;

- набуття навичок самостійності в навчальній і науковій праці;
- потреба самоосвіти;
- вміння застосовувати знання на практиці;
- задоволеність міжособистісними стосунками в студентській групі та ін.

Зовнішні:

- структура та організація навчального процесу;
- професійна та педагогічна компетентність викладачів навчального закладу;
- наявність інституту кураторства;
- педагогічний і психологічний моніторинг ходу навчального процесу;
- індивідуальний підхід до студентства, незалежно від показників успішності.

Чинники соціальної адаптації:

Внутрішні:

- рівень розвитку духовності індивіда;
- рівень соціальної і моральної зрілості;
- рівень психологічної культури;
- рівень культури поведінки;
- рівень правової культури;
- рівень мовленнєвої культури;
- індивідуально-особистісні особливості розвитку психічних процесів;
- бажання брати участь у соціальному житті навчального закладу;
- комунікативні властивості індивіда;
- вироблення особистісного стилю поведінки, здатність до її кореляції;

Зовнішні:

- реалізація у навчальному закладі принципів педагогіки співробітництва та ін.

Чинники біологічної адаптації:

- загальний стан здоров'я і тип організації нервової діяльності;
- санітарно-гігієнічні умови навчання;
- організація побуту, харчування, відпочинку студентів.

Щодо психологічних чинників, то їх виділено, але представлено хаотично й безсистемно:

- успішність (неуспішність) професійної, соціальної та біологічної адаптації (професійне самовизначення, соціальний статус, сформованість соціально-значимих здібностей, якостей, становище в колективі, задоволення (незадоволення) особистим статусом, можливість прояву індивідуальності та ін.);
- характерологічні особливості і якості особистості;

-
- вміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки й діяльності;
 - наявність служби психологічної підтримки;
 - розробка і впровадження соціально-психологічних засобів формування й корекції адаптованості студентів перших курсів вищих навчальних закладів.

С.А.Ворожбит [8] окреслив *чинники успішної адаптації* студентів до навчання у ВНЗ:

- розвинутий інтелект;
- наявність позитивного соціального статусу;
- розвинута увага;
- стать (за дослідженнями науковця чоловіки адаптуються краще ніж жінки через більшу впевненість у власних силах)
- рівень розвитку розумових можливостей.

Після проведеного аналізу вивчення проблеми ми вважаємо за потрібне класифікувати психологічні чинники адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі для більш зручного проведення їх подальшого аналізу і дослідження.

Отже, на нашу думку, психологічні чинники можна поділити на *зовнішні і внутрішні* (в цьому ми погоджуємось з думкою І.Д.Бека і В.Г.Гамова), але якщо внутрішні чинники можна розглядати як особистісні (за Н.Є.Герасімовою), то сферу зовнішніх необхідно розширити, включивши до неї не тільки соціально-психологічні чинники, а й професійні, адже психологічно адаптованою вважається та особистість, у якої всі складові процесу адаптації знаходяться в гармонії.

До **зовнішніх психологічних чинників** адаптації студентів до навчання у ВНЗ ми відносимо (в деяких позиціях ми погоджуємося з Н.Є.Герасімовою [11], Т.Б.Буяльською, М.Д.Прищак [6], В.Г.Гамов [9]):

1) Професійні чинники адаптації:

- структура ВНЗ, професорсько-викладацький склад;
- структура та організація навчального процесу;
- наявність інституту кураторства;
- психологічний і педагогічний моніторинг ходу навчального процесу, результатів взаємної діяльності викладачів і студентів;
- індивідуальний підхід до студента;
- готовність викладачів допомогти, скоординувати;

2) Соціально-психологічні чинники адаптації:

- склад і чисельність академічної групи;
- згуртованість групи, дружнє спілкування в студентському колективі;

- наявність культурно-масового, спортивного сектору і можливість приймати в них участь;
- активна взаємодія куратора з групою;
- наявність у ВНЗ психологічних служб;
- місце проживання студента під час навчання (вдома, в гуртожитку, на орендованій квартирі тощо).

Внутрішніми психологічними чинниками є:

- індивідуально-особистісні особливості розвитку психічних процесів; адаптивна здатність індивіда
- характерологічні особливості і якості особистості;
- вміння проводити психологічний самоконтроль поведінки і діяльності;
- психологічна підтримка студента батьками і родичами;
- готовність до вирішення нетипових ситуацій.

Висновки

Після проведення теоретичного аналізу ми дійшли висновку, що проблема психологічних чинників адаптації студентів до навчання у ВНЗ вивчена недостатньо. Деякі вчені класифікували чинники різних видів адаптації (професійної, соціальної, біологічної), приділяючи їм більше уваги ніж психологічним чинникам. Ми вважаємо цей аспект одним з найважливіших для успішної адаптації студентів до навчання як процесу, і для досягнення загальної адаптивності як результату цього процесу. Отже результати проведеного теоретичного аналізу наукових джерел з зазначеної проблеми дали нам можливість класифікувати психологічні чинники і спонукають нас до подальшого емпіричного дослідження системи психологічних чинників адаптації студентів до навчання у ВНЗ та її оптимізації.

Література

1. Алексеева Т.В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі // Автореф. дис... канд. психол. наук. – Київ: Київський Національний університет імені Т.Г.Шевченка, 2004.
2. Андреева Д.А. Проблеме адаптации студентов // Молодёжь и образование. – Москва: Высшая школа, 1972.
3. Бех І.Д. Соціально-психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання // Автореф. дис...канд. психол. наук – Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2002.

-
4. Біла О.Г. Психокорекційні можливості методу активного соціально-психологічного навчання на матеріалі підготовки психологів-практиків // Дис... канд. психол. наук. – Черкаси: ЧДУ імені Б.Хмельницького, 2002.
 5. Бохонкова Ю.О. Можливості корекції особистісних чинників соціально-психологічної адаптації // Соціальна психологія. – 2005. – № 2 (10).
 6. Буяльська Т.В., Прищак М.Д. Теоретичні та практичні аспекти роботи кураторів з адаптації студентів першого курсу в умовах вищого навчального закладу // Стратегія, зміст та нові технології підготовки спеціалістів з вищою технічною освітою. – Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2008. – № 5.
 7. Витковская М.И., Троцук И.В. Адаптация иностранных студентов к условиям жизни и учёбы в России // Кафедра социологии. – Российский университет дружбы народов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecsoman/edu.ru>
 8. Ворожбит С.А. Вплив особливостей інтелекту на процес успішної адаптації студентів до університету // Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2006. – Т. 8. – Вип. 7.
 9. Гамов В.Г. Психологічні особливості адаптації студентів // Проблеми загальної та педагогічної психології. – Т. 6. – Вип. 8. – 2004.
 10. Гармаш Л., Коцур Н. Шляхи оптимізації інтелектуального потенціалу студентів-першокурсників при адаптації до навчального процесу в ВНЗ // Актуальні проблеми психології. Психологія навчання. Медична психологія. – Т. 10. – Вип. 13. – Київ: 2009.
 11. Герасімова Н.Є. Підготовка спеціалістів у ВНЗ // Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2008. – Т. 8. – Ч. 3.
 12. Каземіренко В.П. Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молодій людині до навчання у ВНЗ та майбутньої професії // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 6.
 13. Крушільницька Я.В. Фізіологія і психологія праці. Навч.посібник. – Київ: КНЕУ, 2000.
 14. Мамедов А.М. Особенности реакции студентов младших курсов на воздействие комплекса факторов, связанных с обучением в ВУЗе // Вопросы гигиены и здоровья студентов ВУЗов. – Москва: Высшая школа, 1974.
 15. Налчяджан А.А. Психологическая адаптация. Механизмы и стратегии. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Эксмо, 2010.

16. Слободчиков В.И. Упреждающая адаптация как особая образовательная деятельность преподавателей вуза / В.И.Слободчиков, Л.Ф.Мирзаянова // Педагогика. – 2008. – № 6.

17. Титаренко Т.М. Нужна ли психологическая помощь личности в кризисных жизненных ситуациях // Журнал практического психолога. – 1999. – № 1.

18. Фурман А.В. Психодіагностика особистісної адаптивності // Наукове видання. – Тернопіль: Економічна думка, 2000.

19. Хайруллин Ф.Г. Организационно-педагогические условия и факторы, определяющие адаптацию студенток к учебно-профессиональной деятельности средствами ритмической гимнастики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://planetadisser.com>

20. Штифурак В.С. Адаптація студентів-першокурсників в умовах вищого навчального закладу // Дис... канд. пед. наук. – Київ: Київський державний лінгвістичний ун-т. – 2004.

УДК 378.015.3:159.964.21(043.3)

О. К. Рябкіна

ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА РОЗВИТОК КОНФЛІКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

INFLUENCE OF GENDER STEREOTYPES UPON DEVELOPMENT OF CONFLICT COMPETENCE IN YOUTH AGE

Стаття присвячена теоретичному дослідженню впливу гендерних стереотипів на формування та соціалізацію особистості юнацького віку, психологічних особливостей конфліктів в юнацькому віці. Водночас, визначається поняття конфліктної компетентності як механізму подолання конфліктів в юнацькому віці.

Ключові слова: *гендер, гендерні стереотипи, конфлікт, конфліктна компетентність.*

The article is devoted theoretical research of influence of gendernikh stereotypes on forming and socialization of personality of youth age, psychological features of conflicts, in youth age. At the same time, the concept of conflict competence is determined as to the mechanism of overcoming of conflicts in youth age.

Key words: *gender, gender stereotypes, conflict, conflict competence.*